

Име и презиме, односно назив организације и институције : Партнери за демократске промене Србија (Партнери Србија)

Контакт телефон: (+381 11) 32 31 551

Е-пошта: office@partners-serbia.org

Назив закона на који упућујете предлоге, примедбе и сугестије: Нацрт закона о изменама и допунама Кривичног законика

Датум: 31.10.2024. године

1. Општи коментари и сугестије у односу на Нацрт закона као целину

Пре свега указујемо на неадекватно и закаснело укључивање јавности у процес измена и допуна Кривичног Законика и Законика о кривичном поступку. Процес измена и допуна Кривичног законика и Законика о кривичном поступку није омогућио адекватно учешће јавности. Ране јавне консултације нису спроведене у складу са законским оквиром који се односи на процесе креирања јавних политика. Изостало је објављивање полазних основа измена прописа са другом пропратном документацијом попут решења о формирању радне групе/а за измене ова два прописа. На овај начин омогућило би се учешће јавности у раној фази израде измена ових прописа, те омогућило креирање квалитетних и одрживих решења. Затим, минимални рок јавне расправе од свега месец дана, није сразмеран обиму и значају предложених измена које значајно утичу на основна људска права и кривичноправни систем Србије.

Радна група Националног конвента о Европској унији (НКЕУ) за поглавље 23, чија су Партнери Србија чланица, указивала је годинама на недовољну транспарентност овог процеса. НКЕУ је у [саопштењу](#) од 09. октобра 2024. последњи пут апеловала на предлагача измена ових закона да продужи период јавне расправе указујући да је јавност добила ограничену прилику за учешће у расправи о изменама закона које су припремане више од три године, за које се јавна расправа спроводи паралелно уз друге правосудне законе.

Стога и на овом месту понављамо да овакво поступање Министарства правде угрожава основна људска права и успорава напредак у поглављу 23, који је од суштинског значаја за процес приступа Европској унији.

Предлози Партнера Србија у контексту процеса измена Кривичног законика односе се на:

- Унапређење текста Нацрта закона о изменама и допунама Кривичног законика, у деловима у којима је препознато могуће даље задирање или ограничавање права и слобода грађана;
- Указивање на одредбе важећег КЗ-а чије измене нису предвиђене Нацртом, а за које сматрамо да су неопходне зарад остварења сврхе кривичног гоњења уз адекватну заштиту права грађана,
- Предлог нових одредби, укључујући и нова кривична дела.

Тако, у складу са мерама [Реформске агенде](#) коју је Влада усвојила 3.10.2024.г. од којих се једна од мера односи на измене и допуне Кривичног законика везано за родно засновано насиље, те имајући у виду обавезе које је држава Србија преузела ратификацијом Конвенције Савета Европе о спречавању насиља према женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција), као и тек усвојену Директиву ЕУ 2024/1385 од 14.5.2024.г. о борби против насиља према женама и насиља у породици којој се државе чланице, али и државе у процесу придруживања, обавезују да криминализују понашања која су усмерена на проузроковање озбиљног страха, физичке или психолошке штете путем Дељења интимног или манипулираног (измењеног) материјала интимне садржине без пристанка (чл. 5), Прогањања (ухођења) на интернету (чл. 6), Узнемиравања на интернету (чл. 7), Подстицања на насиље или мржњу на интернету по основу рода против скупине особа или припадника те скупине (чл. 8), сматрамо да су се стекли услови да се изменама и допунама Кривичног законика предвиди увођење новог кривичног дела **Неовлашћено дељење и злоупотреба снимка интимне садржине.**

Неопходно је да грађанке и грађани Србије што пре добију заштиту од свих облика злоупотреба и дељења фотографија и снимака интимне садржине, на тај начин што ће бити кажњиво:

- дељење садржаја (фотографије, снимке, аудио записе или друге списе интимне садржине) без пристанка лица које се на њима налази,
- креирање и дељење лажног садржаја са трећим лицем на било који начин (показивањем, предајом) или преиначење постојећег садржаја употребом рачунарског или другог информационо технолошког програма,
- претња да ће се такав садржај поделити на било који начин са трећим лицима.

Квалификовани (тежи) облици овог кривичног дела би постојали:

- када се такав садржај дели путем рачунарске мреже, средстава информациононих или комуникациононих технологија, средстава јавног информисања или на други начин због чега садржај постаје доступан јавности или већем броју особа
- када су извршењем било ког облика дела наступиле тешке последице за оштећеног или је дело учињено према малолетном лицу или је учињено од стране више лица или према више лица или је учињено од стране службеног лица у вршењу службе

Такође **неопходно је и увести одговорност за лице које у својству организатора посредује у дељењу, предаји или показивању садржаја** без обзира на то да ли је то лице делило или није делило такав садржај.

Коначно, указујемо на потребу усклађивања Кривичног законика са Законом о заштити података о личности (у даљем тексту ЗЗПЛ) како би се обезбедила правна сигурност и прецизност у области заштите података о личности, те испуниле обавезе прописане чл. 100 ЗЗПЛ, као и Акционим планом за поглавље 23. Конкретни предлози за усклађивање прописа дати су у засебном документу, тј. Обрасцу.

2. Конкретан део Нацрта закона чију измену предлагате и Ваш предлог за измену

ПРЕДЛОГ 1: Члан 143:

Текст Члана 143 КЗ треба да остане непромењен, односно сматрамо предлог за брисање текста „који му нису намењени“ из става 1, члана 143. неутемељеним.

ПРЕДЛОГ 2: Увођење новог члана 145а који би гласио

Неовлашћено дељење и злоупотреба снимка интимне садржине

Ко без пристанка лица које се налази на фотографском, филмском, видео, аудио или другом приватном снимку или спису интимне садржине такав снимак или спис дели, преда или показује трећем лицу или му на други начин омогући да се са њим упозна, казниће се затвором од три месеца до три године и новчаном казном.

Казном из става 1. овог члана казниће се и учинилац који употребом рачунарског или других информационо-технолошких програма изрази лажни или преиначи постојећи

снимак или спис интимне садржине и ко такав лажни или преиначени снимак или спис интимне садржине дели, преда или показује трећем лицу или му на други начин омогући да се са њим упозна.

Казном из става 1 овог члана казниће се и ко прети другом да ће учинити доступним трећем лицу његов прави, лажни или преиначени фотографски, филмски, видео, аудио или други приватан снимак, односно спис интимне садржине.

Ако је дело из става 1. и 2. овог члана учињено путем рачунарске мреже, средстава информационих или комуникационих технологија, средстава јавног информисања или на други начин, због чега је снимак или спис постао доступан јавности или већем броју особа или је подељен, предат или показан већи број снимака интимне садржине, односно више списа које се односе на исто лице, без обзира да ли је снимак или спис прави, лажан или преиначен, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном.

Ако су услед дела из става 1-4. овог члана наступиле тешке последице за оштећеног или је дело учињено према малолетном лицу, без обзира да ли је малолетно лице дало или није дало сагласност, или је учињено од стране више лица или према више лица, или је учињено од стране службеног лица у вршењу службе или се ради о организатору који посредује у дељењу, предаји или показивању снимака или списа интимне садржине, без обзира на то да ли је организатор делио или није делио снимке или списе, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година и новчаном казном.

Приватним снимком интимне садржине сматра се прави, лажан или преиначен снимак који приказује силовање, обљубу или са њом изједначен чин, или другу полну радњу, као и полне органе, наго тело или друге интимне делове тела лица које није дало пристанак на предају, показивање или на други начин чињење доступно таквог снимка јавности или трећим особама. Приватним списом интимне садржине сматра се прави, лажан или преиначен спис који садржи текстуалне описе полних радњи или други интиман полно експлицитан садржај, лица на које се спис односи, а које није дало пристанак на предају, показивање или на други начин чињење доступним таквог списа јавности или трећим особама.

Гоњење за дела из става 1. - 3. овог члана предузимају се по предлогу. Гоњење за дела из става 4. ће се предузети уколико иста нису прописана као обележје неког другог дела за која је забрањена тежа казна.

Уређаји и предмети којима је учињено дело из ст.1-4. овог члана, као и имовинска или друга корист ће се одузети. Наложитиће се одузимање и брисање снимака и списа интимне садржине који су објављени путем рачунарске мреже, средстава информационих или комуникационих технологија, средстава јавног информисања или на други начин, као и брисање рачунарског и других информационо-технолошких програма којима је дело извршено.

ПРЕДЛОГ 2.1

Злоупотреба туђег снимка, фотографије, портрета, аудио записа или списа са сексуално експлицитним садржајем

Ко учини доступним трећем лицу видео или други снимак, фотографију, портрет, аудио запис или спис са сексуално експлицитним садржајем, без пристанка лица на које се спис односи, односно без пристанка лица које је приказано на снимку, фотографији или портрету или чији је глас снимљен на аудио запису, казниће се затвором од три месеца до три године и новчаном казном.

Казном из става 1 овог члана казниће се и ко употребом рачунарског система или на други начин изради лажни или преиначи постојећи видео или други снимак, фотографију, портрет, аудио запис или спис са сексуално експлицитним садржајем, и без пристанка лица на које се такав снимак или спис односи, учини доступним трећем лицу такав снимак, фотографију, портрет, аудио запис или спис као истинит.

Казном из става 1 овог члана казниће се и ко прети другом да ће учинити доступним трећем лицу његов видео или други снимак, фотографију, портрет, аудио запис или спис са сексуално експлицитним садржајем.

Ко дело из става 1. и 2. овог члана учини посредством информационо-комуникационих технологија или на други начин, због чега су видео или други снимак, фотографија, портрет, аудио запис или спис са сексуално експлицитним садржајем постали доступни јавности или већем броју особа или је учињено доступним више видео или других снимака, фотографија, портрета, аудио записа или списка са сексуално експлицитним садржајем на којима је исто лице, или је дело учињено од стране више лица или према више лица, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година и новчаном казном.

Ако су услед дела из става 1-4. овог члана наступиле тешке последице за оштећеног или је дело учињено према малолетном лицу, без обзира да ли је малолетно лице дало или није дало сагласност, или је учињено од стране више лица или према више лица, или се ради о организатору који посредује у дељењу, предаји или показивању снимака или списка интимне садржине, без обзира на то да ли је организатор делио или није делио снимке или списе, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година и новчаном казном.

Ако дело из ст. 1 до 5 овог члана учини службено лице у вршењу службе, казниће се за дело из ст. 1, 2 и 3 овог члана казном затвора од три месеца до четири године, за дело из става 4 овог члана казном затвора од три месеца до пет година, а за дело из става 5 овог члана казном затвора од две до десет година.

Гоњење за дела из става 1. до 3. овог члана предузимају се по предлогу. Гоњење за дела из става 5. ће се предузети уколико иста нису прописана као обележје неког другог дела за која је забрањена тежа казна.

Видео или други снимци, фотографије, портрети, аудио записи и списи, као и посебни уређаји којима је учињено кривично дело из овог члана ће се одузети.

ПРЕДЛОГ 3- Члан 146

Ускладити члан 146 Кривичног законика са Законом о заштити података о личности (у даљем тексту: ЗЗПЛ) како би се обезбедила правна сигурност и прецизност у области заштите података о личности.

Термине ”прикупљање, обрада, коришћење” заменити кривним термином ”обрада/обрађује”.

ПРЕДЛОГ 4- Члан 172, став 4 – предлажемо брисање предложених измена

ПРЕДЛОГ 5- Члан 228- Брисање услова да јавна набавка треба да буде процењена на вредност већу од 5 милиона динара да би постојао услов за покретање кривичног поступка.

ПРЕДЛОГ 6- Члан 343а – предлажемо брисање члана

ПРЕДЛОГ 7- Члан 316 (Одавање тајних података)

Предвиђене измене члана 316 на начин да се уподоби кривичном делу из Закона о тајности података спорне су из разлога неадекватне имплементације Закона о тајности података.

3. Образложење упућеног предлога за измену Нацрта закона

ПРЕДЛОГ 1: Члан 143.

Организација Партнери Србија дуго година је активна у области заштите личних података и приватности грађана, ипак сматрамо да образложење по ком тренутни члан 143 треба изменити у циљу “боље заштите приватности и комуникације грађана” није оправдан, те да представља корак уназад по достигнути ниво права грађана. Пре свега, заштита личних података осигурана је Законом о заштити података о личности, те Кривичним закоником, чланом 146, који треба допунити и прилагодити (погледати предлог 3 у наставку документа). Члан 146. треба да пружа заштиту свима чији се лични подаци незаконито обрађују. Обрада личних података укључује све радње са личним подацима, па тако и радњу снимања гласа, лика и сл.

Сматрамо да измена члана 143 има за мотив ограничавање права грађана и активиста, имајући у виду да је члан (до сада) остављао могућност снимања разговора, изјава односно саопштења “која су му намењена”. Укидањем ове могућности грађани, активисти и други спречавају се да документују разговоре и понашања која се на њих односе и која су према њима уперена. Тиме што ће се укинути могућност документовања разговора и изјава које се тичу самих грађана, биће нарушена њихова способност да ефикасно прикупе доказе о понашању и разговорима усмереним према њима у ситуацијама као што су суочавање са злоупотребама од стране јавних институција, послодаваца или чак насилника.

Ово може довести до апсурдне ситуације где лице којем је потребна заштита, или жели да укаже на незаконит рад органа јавне власти, постаје субјект кривичног гоњења због неовлашћеног прислушкивања и снимања. Довођењем у ризик кривичног гоњења због снимања разговора у којима се појављују као угрожене стране, ова измена директно угрожава грађане.

Посебно забрињава потенцијал за злоупотребе ове измене у држави где су новинари и активисти често на мети кривичних поступака управо због обелодањивања злоупотреба јавног сектора и указивања на незаконит рад органа јавне власти.

ПРЕДЛОГ 2: Увођење новог кривичног дела поводом неовлашћено дељење и злоупотребе снимка интимне садржине

Имајући у виду епидемију свих облика дигиталног насиља, а посебно оног који је усмерен према женама и девојчицама, путем неовлашћеног објављивања њихових правих или измењених (дип фејк) фотографија или снимака на сајтовима за објављивање порнографског садржаја и на популарним друштвеним мрежама попут Телеграма ТикТок-а, Х-а (претходно Твитер), Реддит-а, сматрамо да су се стекли услови да и Србија, по угледу на Словенију, Хрватску и Црну Гору, кривично гони учиниоце ових дела.

Подсећамо да се апликација Телеграм посебно истиче као популарна платформа за ову врсту насиља. Од 2021. године откривени су бројни случајеви Телеграм група с неколико стотина до чак преко 50.000 чланова, где су се свакодневно делиле интимне фотографије и видео снимци жена без њиховог знања и пристанка.

Удружење за оснаживање и развој грађанки и грађана "ОснаЖене" је током 2024.г. објавило [истраживања](#) Телеграм група у којима се деле интимни садржаји без сагласности, указало је на дистрибуцију ових садржаја, чак и на куповину и продају истих. По сведочењу једне особе са којом је удружење ступило у контакт преко ових група, како би објаснио зашто га је привлачило да гледа интимне фотографије које су злоупотребљене, између осталог је навео и то што је знао да неће одговорати. Такође постојале су бројне преписке чланова највеће телеграм групе "Балкан порн" у којој се такође говорило о томе да неће сносити никакву санкцију.

[Истраживање](#) Аутономног женског центра о дигиталном насиљу и младима у Србији из 2020.г. је показало да је пре четири године свака десета средњошколка доживела да неко објави њене фотографије или видео снимке, које су послале приватно и без сагласности да се деле даље, а сада је сигурно тај проценат знатно већи. Према [анализи](#) Алтернативног центра за девојке из 2023.г., издаја поверења је велики фактор који отежава опоравак од трауме дигиталног насиља, што даље може водити одлагању пријављивања, па чак и игнорисања или одлагања да се оно што се догодило препозна као насиље. Када је у питању искуство неовлашћеног објављивања интимних снимака, жене и девојке могу да осећају велику количину одговорности и срамоте, што их може водити у самоизолацију и осећај нелагоде услед страха да су ови садржаји виђени од стране великог броја у њиховој околини.

Марта 2024.г., **21.729 грађанки и грађана** је потписало [петицију](#) да неовлашћено дељење интимних снимака постане кривично дело и поделило своја лична искуства, са поруком да не желе да то што се дешавало њима, и прошло некажњено, да се то деси и њиховој деци.

Иако Радна група стално понавља да су ова дела кажњива тиме што постоји кривично дело Неовлашћено објављивање и приказивање туђег списка, портрета и снимка (чл. 145), чланови Радне групе заборављају да се ради о делу које се гони по приватној кривичној тужби. Како се интимни садржај дели преко лажних имена/алијаса са лажних профила или мејл адреса, или преко порука на апликацијама на којима нема чак ни броја телефона особе која неовлашћено поставља снимке интимне садржине (као што је Телеграм), то оштећени као приватни тужилац не може да покрене овај поступак против непознатог учиниоца односно алијаса или лажног имена, већ осумњиченог мора да означи именом и презименом. Терет доказивања у овом поступку је на приватном тужиоцу који нема овлашћења да од суда тражи издавање налога да се нечији компјутер или мобилни телефон одузме и вештаче пре подношења приватне кривичне тужбе, нити има овлашћење да од интернет провајдера, онлајн платформи и апликација захтева достављање података о ИП адреси корисника одређеног лажног налога, која овлашћења има само јавни тужилац. Стога су ови поступци, када се и покрену, осуђени на неуспех, јер оштећени као приватни кривични тужилац не може да увери суд у потпуну извесност својих тврдњи из приватне тужбе, те излаже себе плаћању високих трошкова ангажовања адвоката као и плаћања трошкова супротне стране. Додатни проблем представља и немогућност гоњење лица који су администратори група или страница на којима се дели такав садржај, иако из самих назива тих група може бити јасно да су оне креиране са намером да повреду друге.

Још један недостатак у постојећем законском оквиру је тај што ниједно од постојећих кривичних дела не обухвата тзв. дипфејк порнографију – дигиталне садржаје, као што су фотографије, видео или аудио материјали, генерисани или манипулирани уз помоћ вештачке интелигенције, где су особе приказане као да учествују у сексуално експлицитним активностима које се у стварности нису догодиле. Ови садржаји се израђују без пристанка особе, а њихова сврха може бити уцена, узнемиравање, нарушавање угледа, па чак и профит или забава.

Све ове потешкоће би биле избегнуте или присутне у мањој мери уколико би законодавац предвидео да се кривично гоњење за прва три става предлога новог кривичног дела предузима по предлогу оштећеног, а да се тежи облици гоне по службеној дужности.

Како се ретки учиниоци ових дела гоне у оквиру постојећих дела Прогањање (чл. 138а), Полно узнемиравање (чл. 182а), Насиље у породици (чл. 194), Уцена (чл. 215), а када су у питању малолетна лица, Приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију (чл. 185 ст. 4 и 5) и искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу (чл. 185б ст. 2), сматрамо да би надлежност за поступање по основним ставовима новог кривичног дела, за које је предвиђено гоњење по предлогу, могла да буде у оквиру тужилаштва опште надлежности, а да надлежност за поступање у случајевима квалификованих облика буде у надлежности Тужилаштва за високотехнолошки криминал.

ПРЕДЛОГ 3: Члан 146 – предлажемо усклађивање члана са Законом о заштити података о личности

Усклађивање члана 146 Кривичног законика са [Законом о заштити података о личности](#) (у даљем тексту: ЗЗПЛ) неопходно је како би се обезбедила правна сигурност и прецизност у области заштите података о личности. Тренутна формулација члана 146 сугерише да се санкционише само неовлашћено „прикупљање“ података, док заправо треба обухватити све неовлашћене радње обраде података о личности, у складу са дефиницијом обраде из ЗЗПЛ-а. Наиме, обрада података укључује различите радње¹, као што су прикупљање, бележење, разврставање, груписање, односно структурисање, похрањивање, уподобљавање или мењање, откривање, увид, употреба, откривање преносом, односно достављањем, умножавање, ширење или на други начин чињење доступним, упоређивање, ограничавање, брисање или уништавање, и свака од тих активности може представљати повреду права на заштиту података о личности уколико се спроводи противно закону.

У складу са чланом 42 Устава Републике Србије, који користи појмове „прикупљање“, „држање“, „обрада“ и „коришћење“ података, потребно је да и Кривични законик прецизније дефинише неовлашћене радње у вези са свим аспектима обраде података, како би се постигло потпуно усклађивање са ЗЗПЛ-ом.

¹Члан 4, став 1, тачка 3 Закона о заштити података о личности

Србија се усвајањем ЗЗПЛ-а обавезала² да до краја 2020. године одредбе свих других закона који се односе на обраду података о личности усклади са овим законом. Имајући у виду да су прошле готово четири године од истека овог рока, смартамо да тренутни процес измена овог Закона треба да обухвати и измене члана 146, односно адекватно дефинисање овог кривичног дела.

Такође, подаци показују да је кривичноправна заштита права на заштиту података о личности до сада била неефикасна, и селективна, те да је овај оквир почео да се злоупотребљава и [сврхе притисака на независне и истраживачке медије](#) и новинаре (у форми тзв. стратешких парница против учешћа јавности - SLAPP). На пример, у периоду од 2015. до 2022. године, изречено је само 7 осуђујућих пресуда за кривично дело из чл. 146 КЗ, иако су у датом периоду регистроване бројне повреде података грађана, укључујући и оне масовне. Иако постоји незнатан помак у овој области (тако је током 2023. донето 4 осуђујуће пресуда), и даље углавном изостају реакције тужилаштва на кривичне пријаве грађана, али и Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности.

Такође, како се основни облик кривичног дела гони по приватној тужби, а према [анализама досадашње праксе](#), на приватном тужиоцу је да опише кривицу окривљеног, наведе општи субјективни елемент кривичног дела, предочи доказ, итд.. што је за овакво дело посебан изазов. Стога треба размотрити да се основни облик овог дела гони по оптужном предлогу, а не приватној тужби, уз додатно унапређење капацитета тужилаца да поступају у кривичним делима која укључују повреде података, односно приватности, а како би заштита права била ефикасна. Таква интервенција била би у складу и са ставовима ЕСЉП који је у погледу чл. 8 Европске конвенције о људским правима наметнуо државама чланицама позитивне обавезе да поштују приватни и породични живот. Велико веће ЕСЉП-а је у пресуди *Диксон против Уједињеног краљевства* навело следеће: „Уз првенствено негативне, могу постојати и позитивне обавезе државе својствене ефективном поштовању приватног и породичног живота. Ове обавезе могу укључивати предузимање мера чији је циљ да обезбеде поштовање приватног и породичног живота у односима самих појединаца.“

ПРЕДЛОГ 4: Члан 172, став 4 – предлажемо брисање предложених измена

Измене члана 172, које додају могућност да се учинилац не казни ако докаже да "није имао намеру да нашкоди части или угледу" особе чије је приватне или породичне прилике износио, представљају значајан корак уназад у заштити приватности и података о личности. Таква формулација може отворити могућност злоупотребе, односно омогућити учиниоцима да се лакше изузму од одговорности, чак и ако је дошло до озбиљног нарушавања приватности.

Заштита приватности и података о личности представља основно људско право, посебно у савременом дигиталном добу где се информације лако шире и могу нанети трајну штету. Тренутна верзија члана 172 предвиђа одређене изузетке за новинаре, службенике и друге професионалце, под условом да могу доказати истинитост или основаност својих тврдњи. Међутим, предложени додатак који омогућава изузеће од казне уз доказивање да није постојала "намера да се нашкоди" представља субјективан критеријум који може бити тешко проверљив и лако злоупотребљив, нарочито имајући у виду да је постојање или непостојање овакве намере тешко доказати у конкретном кривичном поступку.

---

²Члан 100 Закона о заштити података о личности

Оваква измена може довести до ситуација у којима се информације о приватним или породичним приликама јавно објављују без довољне пажње, под изговором да није постојала лоша намера. У контексту заштите приватности, одлучујући фактор треба да буде настала повреда права, а не субјективно утврђивање постојања намере. Лица наведена у овом члану, као што су државни службеници и новинари, дужна су да поступају с нарочитом пажњом и одговорношћу, у складу с етичким правилима својих професија, јер подаци које они неовлашћено објаве могу изазвати озбиљне повреде права појединаца, укључујући нарушавање приватности и угледа.

Овакво решење доприноси утиску да је заштита приватности грађана Србије неадекватна и да се спроводи селективно, углавном уз изостанак одговорности оних на позицијама моћи који податке злоупотребљавају. Такође, овакво решење није у складу ни са ставовима Европског суда за људска права. Тако је ЕСЉП у пресуди *Laskey, Jaggard and Brown против Уједињеног краљевства*, у §46, у вези са чланом 8. Конвенције, изнео следеће: „Када одлучује да ли ће кривично гонити или не, државна власт је овлашћена да узме у обзир не само постојећу озбиљност причињеног зла... него и зло које потенцијално може бити причињено делом у питању“. На овај начин је наметнута обавеза државама да приликом разматрања да ли је дошло до повреде нечијег права на поштовање приватног и породичног живота, не узимају само у обзир чињеницу да ли је неко лице већ претрпело штетне последице, већ и да посебну пажњу обрате на потенцијалне штетне поседице које могу наступити.

Због свега наведеног, предложене измене члана 172 су неусклађене са важећим Законом о заштити података о личности, као и са међународним стандардима из ове области, јер смањују ниво заштите права на приватност и омогућавају простор за неоправдано нарушавање приватног живота појединаца.

ПРЕДЛОГ 5: Члан 228- Предлажемо брисање услова да јавна набавка треба да буде процењена на вредност већу од 5 милиона динара да би се било могуће покретање кривичног поступка.

Увођење финансијског прага од пет милиона динара отвара простор за злоупотребе у процесима спровођења мањих јавних набавки које, иако појединачно мање вредне, могу кумулативно изазвати значајне штете по буџет Србије и располагање јавним средствима. С обзиром на то да су јавне набавке важан сегмент у очувању транспарентности и одговорности јавних финансија, увођење финансијског прага приликом кривичног процесуирања злоупотребе јавних средстава довешће до селективне заштите јавног интереса, чиме се додатно слабе напори у борби против корупције.

Постављањем лимита, кривично гоњење се фокусира на веће набавке, што може смањити број случајева у којима се истражују и процесуирају злоупотребе. То може повећати број неоткривених злоупотреба, нарочито у локалним институцијама где су набавке нижих вредности чешће. Овим се истовремено шаље погрешан сигнал да о толеранцији корупције у мањим набавкама. Ова промена може бити протумачена као сигнал да злоупотребе у набавкама мањег обима нису приоритет у борби против корупције, што може подстаћи сличне незаконите радње у будућности.

Уколико је намера предлагача закона да на овај начин раздвоји прекршајну од кривичне одговорности, неопходно је то учинити на други начин, посебно имајући у виду да казне које су предвиђене у прекршајном поступка све и када се изрекну немају одвраћајући ефекат на учиниоце. Уколико је прописивање финансијског прага за постојање овог кривичног дела једина могућност да се разреши ситуација настала у пракси онда је неопходно да финансијски праг за постојање овог кривичног дела буде знатно нижи.

ПРЕДЛОГ 6: Члан 343а – предлажемо брисање члана

Увођење члана 343а у Кривични законик, који предвиђа кривичну одговорност за објављивање материјала са саветима за извршење кривичних дела, представља озбиљан ризик за људска права, пре свега право на слободу изражавања. Дефиниција дела је превише широка и непрецизна, што отвара врата за бројне злоупотребе, произвољна тумачења, као и неуједначену судску праксу. Нејасно је шта тачно представља "материјал који садржи информације којима се дају савети у циљу извршења кривичног дела," што може довести до неоправданих ограничења слободе говора и права на приступ информацијама.

Поред тога, постоји опасност да се овом одредбом циља и на материјале од јавног значаја, као што су извештаји о кривичним делима, текстови истраживачких новинара или критички коментари о криминалним феноменима. У контексту актуелне ситуације у Србији, постоји опасност да ова одредба доведе до процесуирања лица која позивају на јавне протесте, уколико би на њима дошло до извршења кривичних дела, што би могло резултирати кривичном одговорношћу за оно што би требало да буде у домену грађанског активизма или изражавања политичких ставова. На овај начин, ризикујемо да ограничимо демократски простор и ослабимо право на мирно окупљање.

Ова одредба упућује и на кажњавање оног ко путем средстава информационих технологија свесно приступи оваквом материјалу. Нејасно је како се може утврдити свесна намера, нити како би се у пракси спроводило доказивање приступања оваквом материју.

Дакле, члан је недовољно прецизан и у делу шта се сматра „материјал који садржи информације којима се дају савети у циљу извршења кривичног дела“ и у делу како који се односи на извршење, што би довело до проблема у примени и доказивању постојања овог кривичног дела, и отворило простор за злоупотребе и неједнаку примену у пракси.

Осим тога, ставка која предвиђа кажњавање и оних који "посредују у приступању материјалу" може довести до кажњавања интернет посредника или платформи које омогућавају приступ информацијама, што је у супротности са основним принципима слободе интернета.

Уместо криминализације ових радњи, Србија би требало да се усклади са одредбама Закона о дигиталним услугама Европске уније (Дигитал Сервицес Ацт, у даљем тексту: ДСА), који предвиђа механизме за уклањање штетних и илегалних садржаја уз поштовање основних људских права, укључујући слободу изражавања. ДСА се фокусира на одговорност великих платформи, транспарентност алгоритама и заштиту права корисника, а не на директно кривично гоњење појединаца за приступ или објављивање садржаја. На тај начин, далеко мање интрузивним мерама од предложених затворских казни може се постићи циљ заштите друштва од опасних садржаја који могу подстицати криминално понашање.

С обзиром на актуелни процес хармонизације са европским прописима, очекује се да ће се Србија ускоро ускладити са одредбама ДСА, што додатно чини криминализацију објављивања информација на овако широк начин сувишном и потенцијално контрапродуктивном.

ПРЕДЛОГ 7: Члан 316 (Одавање тајних података)

Предвиђене измене члана 316 на начин да се уподоби кривичном делу из Закона о тајности података спорне су из разлога неадекватне имплементације Закона о тајности података. Наиме, у образложењу Нацрта Закона о изменама и допунама Кривичног Закона, на страни 16 наводи се:

„Наведене измене нису извршене раније због већег броја већ започетих кривичних поступака због кривичних дела Одавање државне тајне, Одавање војне тајне и Одавање службене тајне, као и због чињенице да раније нису донети сви подзаконски прописи који су били неопходни за спровођење Закона о тајности података. Како су ранији кривични поступци окончани и донети сви неопходни подзаконски прописи и како су државни органи у Републици Србији успоставили нови систем рада са тајним подацима, створили су се и услови за наведено усклађивање Кривичног законика са Законом о тајности података.“

Констатација да су донети сви подзаконски прописи, те да је нови систем рада са тајним подацима успостављен није у потпуности тачна. Годинама уназад организација Партнери Србија указује да се надзор у области тајности података који је према Закону о тајности података поверен Министарству правде не спроводи.

Последњи упит, на ову тему, послали смо Министарству правде у мају 2023. године, са питањима колико је ванредних и редовних надзора Министарство покренуло у области тајности података, као и колико је захтева за покретање прекршајних поступака и кривичних пријава поднело у складу са чланом 97 Закона о тајности података, у 2022. години.

Одговор који смо добили упућује на то да Министарство правде уопште не врши надзор у области тајности података, уз образложење да се у пракси појавио проблем примене одредаба о надзору из Закона о тајности података, које су системског карактера и захтевају измену закона. Ово не би био толико велики проблем, да исти одговор нисмо добили из Министарства у септембру 2020, као и у децембру 2017, што значи да Министарство дуже од 6 година није предузело мере да уочене проблеме у пракси отклони. Овај одговор Министарства правде такође потврђује да нови систем рада са тајним подацима, како се наводи у образложењу Нацрта КЗ, није у потпуности успостављен.

Разлог зашто овде указујемо на овај проблем јесте зато што у пракси ово значи да нико не контролише да ли органи јавне власти законито означавају податке тајним, те да се по Закону о тајности података тајним податком не сматра **податак који је означен као тајна ради прикривања кривичног дела, прекорачења овлашћења или злоупотребе службеног положаја или другог незаконитог акта или поступања органа јавне власти.**

Имајући у виду да се надзор у области тајности податка не спроводи, као и да су чести случајеви када се узбуњивачи кривично процесуирају управо позивајући се на тајност података, односно члан 316 КЗ и Закон о тајности података, поставља се питање и ко ће ценити да ли је податак који је означен као тајни- у складу са законом означен као такав, те да ли ће суд уопште преиспитивати ове наводе, тамо где се појаве као претходно питање.

Да би постојало кривично дело из члана 98 Закона о тајности података – одавање тајних података, неопходно је да су претходно, предметни подаци били означени неким степеном тајности у складу са процедуром коју предвиђа Закон о тајности података. Законитост процедура, те надзор над тим у Србији нико не врши, због чега сматрамо неопходним да се пре уподобљавања овог кривичног дела Закону о тајности података, тај проблем реши.

Даље, да би податак био означен неким степеном тајности неопходно је да се ради о податку од интереса за Републику Србију чијим би откривањем неовлашћеном лицу **настала штета претежнија** од на пример интереса за слободан приступ информацијама од јавног значаја, право које такође, приликом увођења овог кривичног дела у Нацрт КЗ није узето у обзир. Ово је посебно важно зато што приликом процесуирања треба да постоји обавеза да ли су одавањем података означеним неким степеном тајности наступила одн. могла да наступи штета по интересе који се штите Законом о тајности података.

На основу свега наведеног, предлог Партнера Србија јесте да Министарство правде отклони неправилности у свом раду, успостави систем надзора над тајношћу података, те накнадно додатно уреди криминализацију у овој области.